

Trebnica, rojstveni kraj Radeckega.

Grof Radecki, oče naših vojakov.

(Sestavil dr. Fr. L.)

Junak, katerega spomin želé slaviti te vrstice, ni bil Slovenec, ampak Čeh; pač pa je njegovo ime nam Slovencem, zlasti Kranjcem, tako znano, kakor malokatero drugo. Ko sem bil mal deček in nisem umeval niti kaj je vojska, niti kaj je vojskovoje, slišal sem Radeckega ime tolikokrat, da mi je bilo čisto vsakdanje. In tako je ne samo v enem kraju, ampak po vsem Slovenskem: Radecki je nam Slovencem prav narodni junak. O njem peva naša narodna pesem, kakor o Lavdonu, o njem se pomenkuje stari vojak, učitelj pripoveduje deci v šoli, pridigar ga stavi na prižnici za vzgled zvestega katoličana, in stara mamica se spominja z veseljem njega, ki je bil v vojski očetovski varih njenemu sinu, saj je bil grof Radecki res oče našim vojakom.

Ne samo za nas Slovence je znamenit Radecki, marveč za vso Avstrijo: saj jo je branil, saj ji je pridobival slavo, saj je bil njen do smrti zvesti sin. Saj so o njem veljale besede, kakor o nadvojvodi Karolu: »V tvojem taboru je Avstrija«.

Zato ni čudno, da se ga je domovina vedno hvaležno spominjala. Češka mu je postavila v svoji prestolnici velik bronast spomenik — kot svojemu najboljšemu sinu. Ljubljana ga je vštela med častne občane in mu postavila leta 1860. v »Zvezdi« prav lep doprni kip na ličen podstav, pod Tivolijem pa je njegov celotni kip, ki posebno zaljša to priljubljeno sprehajališče. In sedaj ima tudi Dunaj spomenik Radeckega: odkrili so ga jako slovesno 24. aprila t. l. Ta spomenik je postavljen junaku nekako v imenu cele države, zakaj stoji pred poslopjem c. in kr. državnega vojnega ministerstva na Dunaju.

Z veseljem se tudi mi spominjamo tega dogodka, ki je nam Avstrijem v ponos in vspodbudo. Najbolje pa lahko razvidimo njegov pomen iz besedij, katere je govoril nadvojvoda Albreht, naslednik Radeckega, gledé na službo in gledé na slavo njegovo, ob tej slovesni priliki, vpričo cesarja samega:

»Vaše cesarsko in kraljevsko apostolsko veličanstvo, najmilostivejši gospod! Po smrti nepozabnega maršala grofa Radeckega je bila splošna želja, posebno onih, ki so se pod njim bojevali, da se mu postavi spomenik

na Dunaju. Neugodni nemirni časi so ovirali, da se ni zvršila, med tem pa so bile čimdalje redkejše vrste onih veteranov; še-le pred šestimi leti sta resno pričela delo konjeniški general princ Taxis in fem. baron Schönfeld.

Od mene poklicani odbor se je navdušeno lotil naloge. Ker je Vaše veličanstvo premilostno dovolilo, da se ta spomenik postavi le s prostovoljnimi doneski, dali ste vsem Svojim zvestim podložnikom priliko, da pokažejo svoja domoljubna čustva v bratovski zlogi.

Iz vseh pokrajin širne države so dohajali nešteti doneski, od bogatih in revnih, starih in mladih, vojakov in občin, tako, da so bili v kratkih mesecih troški popolnoma pokriti. Dunajski mestni zastop je poleg lepega darú dal na izbero prostor za spomenik. Naglašati moram posebno uspešno delovanje ožjega odbora, v katerem je člen gospodske zbornice, Dumba, neutrudno delal v upravnem in denarskem oziru, mojster Zumbusch pa se je z vso ljubeznijo in vsemi svojimi močmi lotil izročene mu naloge.

Spomenik zvestega služabnika petih vladarjev, junaka in domoljuba, očeta svojih vojakov, osivelega zmagovalca v odločilnih bitkah, je sedaj tu dogotovljen ter je ob enem spomenik hvaležnosti in požrtvovalnosti pod žezlom Vašega veličanstva združenih narodov. Radeckega spomenik naj vsakoga spominja, da je božja previdnost šeststo let avstrijski vladarski hiši v najhujših stiskah vedno naklonila može rešilnih dejanj, ki so hrabre in zveste vojne vodili h končni zmagi, dočim je domoljubje narodov žrtvovalo največje žrtve.

Bog obvaruj tudi v prihodnje vladarsko hišo in njeno avstro-ogrsko monarhijo.

Bog ohrani Vaše veličanstvo do skrajne človeškega življenja meje!»

Nato je izpregovoril presvetli cesar sam navdušene besede ter izrazil svoje veselje nad tem plemenitim delom, iz-

rekel odboru zahvalo v imenu vojne in pa zaupanje, da bode ta spomenik oznanjal še poznim rodovom slavo tega junaka. Zagrinjalo je padlo od spomenika, vojaki so streljali, in vojaški škof ga je še blagoslovil. Naposled ga je odbor izročil dunajskemu mestu v varstvo.

Tako je bil odkrit spomenik, ki nam je nekaka tolažba v sedanjih nemilih časih. Saj je bil res vzoren junak on, katerega slavo oznanja bronasta podoba. Pa, ker bomo govorili o junaku pozneje, povemo najprej nekoliko o spomeniku! Radecki je vpodobljen na konju, kakor bi gledal na bojno polje, kjer se bije njegova vojna. Njegov obraz kaže ono starost, v kateri je pridobil največ zmag in bil svojim vojakom »oče Radecki«. Junak s konjem stoji na visokem in lepem podstavu. Spredaj pred podstavom razprostira velikanski dvoglavni orel svoje peroti, kakor bi hotel vzleteti. V krempljih ima strelo — znamenje moči. Ta orel znači našo skupno vojno. Nad orlom je v zlatih črkah napis: »In deinem Lager ist Oesterreich«, to je: »V tvojem taboru je Avstrija«. Na dveh podolgastih straneh sta dve vdolbeni sliki (basrelieva): na levi strani junakovi je vpodobljen on sredi svojih generalov, na desni pa sredi svojih vojakov, ko se je dné 12. marca l. 1849. zopet pričel boj, in so ga njegovi vojaki s silnim navdušenjem pozdravili ter mu deli na pokrivalo lovoriko. Poslednja — krajša — stran ima kratki nemški napis: »Maršal grof Radecki, rojen 2. novembra l. 1766, umrl 5. januarja l. 1858.« Ves spomenik je visok 10·4 metra; kip jezdecev je visok pet metrov in pol. Torej se smé imenovati res veličastno delo, ki je dostojno za svoj namen. Spomenik je izdelal Kašpar vitez pl. Zumbusch.

(Konec.)

(41 do 54) pa je dal Virunumu mestno upravo in ime »Claudium Virunum«.

Odslej se zove mesto na nekaterih še ohranjenih spominskih ploščah, n. pr. na ‚vetrinjskem kamenu‘ »respublica« — občina, in ima vso mestno gosposko, kakor mesta v Italiji. — Občinsko upravo imata v rokah dva moža, »duumviri«, s pridevkom »duumviri iuris dicundi«. Njima so podrejeni drugi uradniki, na pr. edili, kvestorji itd. — Važno nalogo so imeli v Virunumu tudi uradniki, ki so oskrbovali državna rimska posestva v vsem Noriku. Ako še omenim, da je bila tu tudi važna postaja rimske pošte, navél sem vse glavne stvari rimske uprave. — Tako se je mesto Virunum vedno širilo in razcvitalo; doma se je množilo bogastvo, v tujini so se pa Virunčani hrabro borili in tako proslavili svojo domovino.

Žal, da ni bilo zgodovinopisca, ki bi bil ohranil slavo koroškega mesta poznejim rodovom. Sočasna zemljepisca Plinij in Ptolemej navajata le ime, in iz znanega Peutingerjevega zemljevida pozvemo samo to, da je bilo mesto veliko in slavno. A čeprav nam pergament ne priča o slavi Virunuma, pričajo nam o tem trdnejši spomeniki, razne kamenite spominske plošče. In takih plošč, ki nam pojasnjujejo zgodovino našega mesta, štejejo učenjaki veliko, veliko. Iz teh ne-

mih prič, kakor tudi iz drugih izkopanih rečij, so si ustvarili učenjaki po mnogoletnem trudu podobo Virunuma, kakor smo jo ravnokar gledali v domišljiji.

Sicer nam pa te neme priče odkrivajo še marsikatero tajnost. Še celó vsakdanje dnevne novice pozvemo lahko iz njih. Tako nam pripoveduje neka kamenita plošča, da se je bogat Rimljan, K. Metrius Athenio oženil z bogato Akvilejčanko, prišel ž njo v Virunum, pa že prvi dan mu je kruta Morana vzela drago nevesto.

Zlasti še za jezikoslovca so te — na prvi pogled nezatne plošče — znamenite. Res, da so vse pisane v latinščini, a imena imajo domačo obliko, dokaz, da so tedaj Virunčani poleg latinščine govorili še drug jezik. A kakšna so ta imena? Naj navedem nekaj vzgledov! Nekje berem, da se je Virunčan *Senogus* poročil z rojakinjo *Boniato*. Sestri ženinovi je bilo ime *Atuia*, materi *Koma*, staremu očetu *Lotto*. Tudi nekateri domači bogovi so se ohranili, tako n. pr. bog *Belinus* in boginja *Belestis*.

Da bi bil sestavek popoln, opisati bi moral še, kako je mesto izginilo z zgodovinskega površja. A o tem molčé viri. Razvaline pa pričajo premalo. Najbrže so zapustili stanovalci sami iz strahú pred sovražnimi napadi Virunum in se naselili drugodi.

Grof Radecki,

oče naših vojakov.

(Sestavil dr. Fr. L.)

(Konec.)

rofa Radeckega življenje je življenje pravega junaka. Ker pa so o tem pisali že drugi — tudi nepozabni Slomšek — je je že popisal v »Drobtinicah« leta 1858. — ni nam treba sestavljati obširnega življenjepisa.

Ivan Josip Radecki se je rodil dné 2 novembra l. 1766. v vasi Třebnici na Češkem, osem milj od Prage proti jugu, dve uri od Veltave na jutrovi strani. Njegova rodbina se je imenovala po nekem selu Hradcu in bila torej, kakor kaže ime, češka. Mladi Josip

je izgubil v zgodnji mladosti oba roditelja; šestletni dečko je prišel v Prago k svojemu kumu in staremu očetu Vaclavu Radeckemu. A tudi tega varuha mu je kmalu vzela smrt, in namestoval ga je njegov ujec, grof Ignacij Radecki. Ta ga je poslal v brnsko akademijo l. 1781., odkoder je prišel naslednje leto v terezijansko akademijo (sedaj Teresianum)

na Dunaju. Toda l. 1784. so odpravili akademijo, in Radecki se je moral lotiti dela ter oprijeti nekega stanú. Že doslej je čital najrajši o znamenitih vojvodah in zmagovalcih, zato ni čudno, da se je 18letni mladenič odločil za vojaški stan. Vse življenje je bil zadovoljen s tem stanom. Stopil je v 2. (tedanji) kirasirski polk kot kadet. L. 1786. postane

Obraz iz japonskega življenja: Kuhinja.
(Po fotografiji.)

poročnik in konec naslednjega leta nadporočnik. Takrat se je bila vnela vojska s Turki, katero je tako slavno končal general Lavdon. Tukaj je bila prva šola za Radeckega; gotovo se je navzel od slavnega junaka onega duha, ki je tudi njega samega privedel do junaštva.

Francoska prekucija je bila kriva, da so se vnele konec preteklega in v začetku sedanjega stoletja krvave vojske, v katerih je imela opraviti tudi Avstrija.

Ko je bil Radecki l. 1793. pri naši vojni na Nizozemskem, preplaval je neko noč s šestero konjiki reko Sombro, da bi spoznal, kako je s trdnjavo Charleroisko. Bilo je to drzno in nevarno delo. L. 1794. je dobil dve mali rani na glavi. Odlikovali so ga s tem, da so ga povzdignili za konjeniškega stotnika (ritmajstra). Tudi l. 1795. je bil v ognju in bil na nogi ranjen.

Hude boje smo imeli v letih 1796. do 1800. v Italiji. Tam so Avstrijo zgrabili

Francozi s svojim mladim generalom Napoleonom. Marsikaka nesreča je zadel našo vojno, Radecki pa je imel mnogo prilike za junaška dela in podpiral kot major v pionirskem oddelku prav izdatno svojega poveljnika Melasa.

V onem času se je tudi oženil z grofico Frančiško pl. Strasoldo - Grafenbergovo, s katero je imel pet sinov in tri hčere. Umr-la mu je tovarišica življenja 1854. l. — Njegova pogumnost pa tudi bistrournost v najtežavnejših naklepih mu je pomogla, da se je hitro povspenjal od časti do časti. Konec leta 1799. postane polkovnik in se udeleži tudi

nesrečne bitke pri Marengu. Ustreljen je bil konj pod njim, njegovo suknjo je prevotlilo pet krogel.

Še istega leta pa ga pošljejo k vojni na Nemiško, kjer si je pridobil kmalu tolike pohvale, da so ga odlikovali z viteškim križem reda Marije Terezije. Omenimo tukaj še druge odlike! Leta 1805.

postane Radecki na Laškem generalmajor, leta 1809. feldmaršal-poročnik, l. 1810. dobi komandêrski križ reda Marije Terezije, ker je rešil celo divizijo; po bitki pri Lipskem mu podeli cesar Franc I. veliki križ Leopoldovega reda,

ruski car pa vojaški red sv. Jurija 3. razr., l. 1815 postane tajni svétnik, l. 1818. namestnik zapovedujočega generala na Ogrskem, dné 18. febr. leta 1829 pa general konjeniški. Te odlike je pa tudi zaslužil. Tako je n. pr. sam naredil načrt za veliko bitko pri Lipskem, v kateri je omagal silni Napoleon.

Prekoračimo sedaj v njegovem življenju

dolgo dôbo, katero je preživel večinoma mirno, in sprémimo ga na njegovi najslavnejši poti, v boju na Laškem v letih 1848. in 1849.

Skrivne družbe so na Laškem neprenehoma hujskale ljudstvo zoper avstrijsko vlado. Dasi je Avstrija za Lahe vse storila, kar se je dalo, vendar niso bili

Maršal grof Radecki.
(Narisal Jos. Germ.)

nekateri rogovileži ž njo zadovoljni. Bili sta Lombardija in Benečija že dolgo časa pod avstrijskim orlom, pa ni jim izginilo upanje, da se bodeta dali odtrgati od cesarstva obe lepi deželi. Ko je l. 1848. vrelo po vsi Evropi, pripravljali so se tudi Lahi za upor. Posebno je sardinski kralj Karol Albert prežal na deželi, češ, da hoče zjediniti vso Italijo. Radecki je bil od l. 1831. poveljnik naše vojne na Laškem, od l. 1836. pa je bil maršal, kar je najvišja vojaška čast. Ker je dobro poznal Lahe in pa nevarnost, ki nam je vedno žugala, zato je svojo vojno tako uredil in izvežbal, da je bila pripravljena tudi za hude boje. Kar je Radecki prej slutil, to se zgodi: dné 18. marca l. 1848. počí v Milanu ustaja. Od vseh strani so streljali po ulicah na naše vojake, kateri so uporneže sicer krotili, toda težavno. ker so se le branili. Kajpada, če bi bili naši ravnali z Milanci tako, kakor so ravnali oni z vojaki, če bi bili zgrabili mesto z vso silo, bil bi kmalu mir, toda Radecki ni hotel, da bi mesto trpelo škodo, zato se je umaknil iz mesta proti Veroni in obljubil, da se kmalu povrne. Milanci so hitro proglasili Lombardijo za neodvisno, hkrati so se uprla tudi druga mesta, kakor Benetke, Videm, Trebiž in Vicenza. Tisti dan (23. dné marca), ko je odšel Radecki iz Milana, napovedal je Karol Albert, sardinski kralj, da pride njegova vojna v Lombardijo in jo združi z Italijo; ob enem je napovedal Avstriji vojsko. Res se je posrečilo kralju, da je prodrl z vojno precěj daleč, ker se mu je Radecki umikal: imel je namreč premalo vojakov in moral svojo vojno še le združiti in pomnožiti z novimi močmi. Tako se je utrdil naposled v Veroni in se pripravil za uspešen boj. Do Verone pa so šli za našimi tudi Pijemontezi. Tu

je prišlo do krvave bitke pri sv. Luciji (blizu Verone) dné 6. maja, v kateri je bil sam naš presvetli cesar — takrat še nadvojvoda — in katera je trajala samo osem ur. Sovražnik je bil premagan in se moral umakniti. Naših je bilo 20.000 množ, sovražnikov pa 41.000, ki so šli z bojišča v velikem neredu. Naša zmaga je bila sijajna.

Polagoma je dobival Radecki iz Avstrije pomoči, vojna se je povečavala. Dné 25. maja je dobil novih 19.000 množ in sedaj je mogel sovražnika sam zgrabiti. Pri Curtatoni (blizu Mantove) je zadel na Pijemonteze in udaril nanje s tako silo, da je ujel 2000 množ, dobil pet sovražnih topov in voz za smodnik. Sovražnik je bežal tako, da so laški konjiki celó jednega izmed svojih poveljnikov pohodili. Nato se obrne previdni vojvoda nekoliko nazaj, da bi vzel mesto Vicenzo, ki se je bilo uprlo. Moral je ravnati jako previdno, da ne bi imel sovražnika za hrbtom, zlasti tedaj, ko je bila na Dunaju velika zmešnjava, in se je torej maršal lahko bal, da bi ga od tam nič ne podpirali. Dné 10. junija je zgrabil Vicenzo, drugi dan opoldne je vihrala že avstrijska zastava na mestnem stolpu. — Nato je Radecki vedno bolj pomnoževal in zbiral svojo vojsko. Proti koncu meseca julija se je lotil sovražnika.

Zlasti huda bitka je bila dné 24. in 25. julija pri Sommacampagni in Custozzi. Sovražniki so se borili pogumno, a naši niso odjenjali, dokler jih niso pregnali z bojišča. A bili so silno trudni od tolikega napora; padlo je pa 1276 množ in 45 častnikov. Hudo so se tepli tudi pri Volti dné 26. julija na večer. Drugo jutro so se morali sovražniki umakniti — popolnoma premagani.

Sedaj je spoznal kralj Karol Albert, da je skoro izgubil vojsko, zato je prosil

premirja. A ker ni hotel sprejeti naših pogojev, nadaljeval se je boj. — Dné 28. julija je doletelo Radeckega najvišje vojaško odlikovanje: veliki križ reda Marije Terezije, katerega je bil 82letni maršal jako vesel. — Sovražnik se je čim dalje bolj umikal, a Radecki je bil vedno za njim in ga večkrat — n. pr. dné 4. avgusta — zgrabil in otepel. Sedaj je imel Lah dovolj, prosil je resnobno mirú, in sklenilo se je premirje dné 5. avgusta, naslednji dan pa je korakala naša vojna v Milan, kakor je bil že prej zažugal Radecki. A ni se maščeval, ampak prišel je v razdejano mesto, da bi mu dal mirú. Razdejali so pa mesto mnogo bolj Pijemontezi, kakor cesarski. Tako se je maščeval pravi junak. S temi zmagami je bila končana vojska leta 1848. Radeckemu in naši vojni v slavo.

Premirje se je podaljšalo sámo ob sebi, ne da bi ga bili obe stranki skleпали še posebej. A zviti Pijemontez je porabil to priliko, da se je pripravljaj za nov boj. Celó zimo je delal z vso silo.

Med tem je zasedel habsburški prestol za cesarjem Ferdinandom I., ki se je sam odpovedal vladi, sedanji svetli cesar Franc Jožef I., ki je Radeckega prav po sinovsko ljubil in spoštoval. Ta prememba ni škodovala njegovemu delovanju. Bila mu je — rekel bi — namenjena še jedna zmaga, da bi se tako slavno končala njegova pot. Česar se je Radecki nadejal, to se je zgodilo: kralj sardinski odpové 12. marca l. 1849. premirje. Vojna naša je bila te novice silno vesela in zaupala je, da jo bode vodil Radecki do zmage. Sedaj je bil pogum, pa tudi bojni načrt vse drugačen, kakor ob začetku vojske preteklega leta. Radecki ni namerjal umakniti se, ampak zgrabiti nasprotnika v njegovi deželi in ga prisiliti, da sklène trden in za Av-

strijo časten mir. Zato je bilo geslo: »V Turin!« Turin je bilo glavno mesto Pijemontezov. Radecki je naredil bojni načrt, ki je bil ne samo umen, ampak tudi varen. Sklenil je iz Milana pomakniti se nekoliko nazaj, da bi mislil nasprotnik, češ, umaknil se je, potem zasukati se na jugu proti sovražnikovi meji, prestopiti pri Paviji reko Ticin in tukaj sprjeti se z nasprotnikom. Dné 20. marca popoldne je prekoračila naša vojna reka, a Pijemontezi so mislili še vedno, da so naši bežali. Bili so že prišli na našo zemljo, a kmalu se vrnili nazaj, ko niso naših dobili. Drugi dan, 21. marca, je bil prvi slavni dan za Avstrijo. Pri Mortari je pobil del naše vojne oddelek sovražnikov in ujel 2000 môž. Nadvojvoda Albreht je bil poveljnik zmagoviti diviziji. Dné 23. marca pa se je vršila velika in odločilna, res krvava bitka pri Novari, ki je dala Radeckemu poslednji venec slave na glavo, nasprotniku pa vzela kraljevo krono. Izprva so se borili naši jako trdo in težko, ker niso bili vsi naši oddelki takoj na bojišču, ampak sta prišla 3. in 4. oddelek (corps) še-le pozneje. Ko je bil došel poslednji, tedaj je bila zmaga odločena, dasi je 2. oddelek mnogo trpel v groznem boju, v katerem je moral zadrževati vso silo sovražnikovo. Zares je malo vzgledov v zgodovini, da bi se bilo 15.000 môž branilo 60.000 sovražnikov pet ur, ne da bi omagali. Noč je zagrnila krvavo bojišče, katero je ogledoval z mestnega nasipa premagani kralj. Videl je svojo vojno vso razbito in v neredu. Zato pošlje svojega ministra k Radeckemu, da bi mu predlagal, naj se pretrga bojevanje. A Radecki se ne udá, ker ga je bil Pijemontez že jedenkrat zvodil na led. Ko povedó kralju, da Radecki ne dovoli mirú, pokliče kralj svoje generale in pa svojega sina Viktorja Emanuela in se vpričo njih odpové prestolu,

zakaj vedel je, da je on sam največji zadržek miru. Še tisto noč se je na tihem odpeljal iz svoje dežele in kmalu potem pozabljen umrl na Portugalskem. Dne 26. marca pa se je sklenilo premirje in 6. avgusta istega leta se je določil stalni mir. Bilo je to res veliko delo 83letnega starčka. Pomislimo, da je bil nasprotnik močan, da je bila tedaj Avstrija v raznih stiskah in je potrebovala svoje vojne moči tudi drugodi, zlasti pa, da so bila laška mesta našim večinoma sovražna. Zato je cenila vsa Avstrija velike zasluge sivega poveljnika. Še ko je bil v Novari, prineslo mu je poslanstvo dunajskega mesta pismo, s katerim ga je imenovalo za častnega meščana dunajskega. Radecki je bil tega jako vesel, bil mu je to mil in res hvaležen pozdrav iz domovine.

Zmaga je bila dobljena, vojska slavno končana, zmagovalec je sedaj lahko počival na lavorikah in odlikah, ki so mu dohajale od vseh strani. Spoštovanje do njega je bilo vsestransko in skoro brezmejno. Redkokdaj se je kak človek v svoji slavi in sreči veselil tako občne ljubezni, kakor Radecki. Ko je prišel meseca septembra istega leta na Dunaj, sprejelo ga je mesto s toliko slovesnostjo, kakor nekdanj Rim svoje zmagovite poveljnike.

Poslednja leta so potekla slavnemu starčku v miru in sreči. Svetli cesar ga je postavil za državnega in vojaškega načelnika v lombardo-beneškem kraljestvu. Radecki je vladal obe deželi milo in krepko. Vse žaljenje, vse prebite težave je pozabil in si z ljubeznijo pridobival srca Lahov. L. 1855. je praznoval petdesetletnico svoje generalske časti, naslednje leto pa je pozdravil cesarja in cesarico kot 90letni starček na laških tleh, koder sta potovala. Ob tej priliki je svetlega cesarja zopet prosil,

naj ga odpusti iz službe. Nerad, a skoro primoran mu je dovolil dne 28. februarja l. 1857. cesar, da izstopi iz službe, saj je zahtevala pravica, da se odvzame 91letnemu starčku težavno breme, možu, ki je služil državi 72 let vedno zvesto in se ni bal nikdar za življenje, kadar je bilo kaj storiti za domovino. Svetli cesar mu je hotel ohraniti tako dragoceno življenje in določil, da sme prebivati, kakor mu je ljubo, v raznih cesarskih gradovih in palačah, na Laškem ali na Dunaju. Tako ni še noben avstrijski cesar odlikoval svojega podložnika.

A Radeckega dnevi so potekali. Dne 21. maja istega leta pade in si zlomi zgornji del noge. Le polagoma je okrevaval in se vozil v Milanu na sprehod. Konec meseca decembra pa ga prime velika slabost, in zdravniki spoznajo, da se mu bliža smrt. Poslednji dan tistega leta se izpove in prejme z največjo pobožnostjo sveto popotnico. Dne 2. januarja l. 1858. ga denejo v sveto olje, slabosti mu nekoliko odležejo, luč življenja posveti mu poslednjič. Dne 5. januarja zjutraj ob osmih izdihne v roke Zveličarjeve svojo junaško dušo.

Cela Avstrija je žalovala, vojna je bila globoko potrta od bolečine. Pokopan je bil z največjo vojaško častjo v Wetzdorfu na Spodnjem Avstrijskem, kakor je bil sam določil, dne 19. januarja.

Grof Radecki se smé prištevati velikim zgodovinskim junakom vseh časov. V zgodovini naše domovine pa je zapisano njegovo ime z zlatimi črkami. Bil je varih, bil je steber domovine. Bil je pa, kar je posebno važno, vse-skozi krščanski junak, poln žive vere in navdan s pravo pobožnostjo, katere se ni nikdar sramoval. Ona roka, ki je vihtela junaški meč v boju, držala je z ljubeznijo rožni venec dan na dan;

molitev je bila vir njegovega junaštva. Zato je bil tako čudovito dobrega srca, tako mil in prijazen, pa tudi tako miren, da ga ni niti največja nevarnost pripravila v razburjenost ali malosrčnost. Zato je pa Bog tako blagoslovil njegovo delo, zato je njegov značaj tako čist in brez madeža, da se sveti kot vzor vseh krščanskih in domovinskih krepostij. Prav zato smo mu tudi v teh skromnih vrsticah postavili neznamenit spomenik.

Radecki ni bil velik, toda krepke, ravne postave. Obraz mu je bil okrogel, čelo visoko, pogled bister, pa prijazen. Nosil je po stari navadi golo brado, kakor ga kaže tudi naša slika. Po bitki pri Novari pa je pustil, da so mu rastle brke pod nosom — bele, kakor so mu bili lasje beli. Zanimiva anekdota o teh brkah je vredna, da jo zapišem. Nekoč ga vprašajo na Laškem častniki, zakaj vendar ne nosi brk, ko jih imajo drugi vojaki. On odvrne, da se ravna po stari navadi. »Toda«, tako dostavi, »če bomo edenkrat sovražnika prav dobro natepli, potem bodem nosil tudi jaz brke.« Kajpada je bilo smeha dosti, a šaljivi maršal je izpolnil besedo. — Bil je živahne nravi, dobrovoljen, prсто-dušen in rad vesel. Naši stari vojaki so pripovedovali sto dogodbic, kako so kramljali po domače z Radeckim. Hodil je rad okrog po vojaškem taboru, ogle doval si to in ono, popraševal vojake, kako jim je, tudi k njim sedel in se vedel, kakor oče pri svojih sinovih. Le vprašaj starega vojaka, ki je služil »pod Radeckom« — naši so mu rekali »Radecek« —, in ne poneha kmalu pripovedovati o njem. Navdušenje zanj je bilo brezmejno. Vojaki so ga tudi opevali; pesem o njem — bodisi v tej ali oni obliki — je postala narodna pesem. Tu poda-

jemo jedno obliko v zabavo in pouk — ne jezikovni — mladim čitateljem.

Radecki.

Oj, zdaj na Laško pojdemo,
Bog ve, če kdaj se vrnemo!

Banda nam bode špilala,
Lepo nam bo muscirala.

Radecki pa na konj' sedi,
Nas, mlade fante, on dobi.

Radecki 'ma sivó glavó,
Pa vendar gre na vojsko ž njo.

Radecki pa na konj' sedi,
Pa rožniven'c v rokâh drži.

Radecki je en prav' gospod,
On bo premagal zmir povesod.

Radecki pa korajžo 'ma,
Ker same mlade fante 'ma.

Radecki pa na konj' sedi,
Pa oster meč v rokâh drži.

Fantjê, bodimo zdaj vesel',
Ki smo ta lepa mesta vzeli!

Bilâ so mesta Lahova,
A zdaj so pa Radeckova.

Vlan' so b'la Sardinčeva,
Letos so pa Radeckova.

Verona je tud' laška b'la,
A zdaj je pa Radeckova.

Radecki je pa prav vesel,
Ker je Milansko mesto vzeli.

Radecki je pa zlahten mož,
Je vojsko peljal skoz in skoz!

Radecki je pa fin gospod,
Žulaj je pa največ' falot!

Le zahvalimo vsi Boga,
Ker nam še Bog Radecka da!

Radecki j' bil pravičen mož,
Je bil cesarju na pomoč.

(Zapisal F. B.)

Pesem je po vsem Slovenskem razširjena, pa v raznih oblikah. Več ali manj je znâ vsak Slovenec; to pa priča, kako priljubljen je bil Radecki slovenskim bojevnikom.

